

**ДА ЗДРАВСТВУЕТ МАРШАЛ СТАЛИН!
ДА ЗДРАВСТВУЕТ ПРЕЗИДЕНТ БЕНЕШ!**

Ať žije president Beneš! Ať žije maršál Stalin!

Otázka Němců a Maďarů v ČSR.

Vláda bude řešit otázku neslovanských menšin rázně a nekompromisně

Československá republika bude státem Čechů a Slováků, bude to stát národní, v němž nebude žádných menšinových problémů. Řekl to docela jasně president Dr. Beneš při svém návratu do Prahy, naznačili to i někteří ministři a — což je v demokratickém státě nejdůležitější — všichni český lid žádá spontánně, aby otázka Němců v okrajových oblastech našeho státu byla řešena tak, aby nikdy více v budoucnosti nemohly vzniknout v našem pohraničí poměry, jaké zde zavládly v roce 1938. Docela jasně je formulován postup při řešení otázky Němců v programu československé vlády Národní fronty.

V tomto programu se především konstatuje, že strašné zkušenosti, jichž se Češi a Slováci dožili s německou a maďarskou menšinou, které se z velké části staly povoleným nástrojem dobovací politiky proti republice zvenčí a z nichž se zejména českoslovenští Němci propůjčili přímo k vyhlazovacímu tažení proti českému a slovenskému národu, nutí obnovit Československo k hlubokému a trvalému zásahu. Republika nechce a nebude postihovat své loyální německé a maďarské občany a zejména

ne ty, kteří i v dobách nejtěžších zachovali k ní věrnost, s výnimky však bude naloženo přísně a neúprosně, jak to vyžaduje svědomí našich národů, svatá památka nesčetných našich mučedníků, klid a bezpečnost budoucích pokolení. Vláda se proto bude přidržovat těchto pravidel:

Z občanů Československé republiky německé a maďarské národnosti, kteří měli československé státní občanství před Mnichovem 1938, bude státní občanství potvrzeno a event. návrat do republiky zajištěn těm antinacistům a antifašistům, kteří vedli už před Mnichovem aktivní boj proti Henleinovi, proti maďarským irredentistickým stranám a za Československou republiku, kteří po Mnichově a po 15. březnu byli německou a maďarskou státní mocí pro svůj odpor a boj proti tamnímu režimu a za věrnost k Československé republice pronásledováni a uvrženi do žalářů a koncentračních táborů, anebo kteří museli před německým a maďarským terorem uprchnout za hranice a tam se účastnili aktivního boje za obnovu Československa.

U ostatních československých občanů německé a maďarské národnosti

bude československé státní občanství zrušeno. Tito občané mohou znovu optovat pro Československo, při čemž si úřady republiky ponechávají právo individuálního rozhodnutí o každé žádosti. Ti Němci a Maďaři, kteří budou souzeni a odsouzeni pro zločin proti republice a proti českému a slovenskému národu, budou zbaveni československého občanství a vypovězeni z republiky navždy, pokud je nestihne trest hrdelní.

Němci a Maďaři, kteří se přistěhovali na území Československé republiky po Mnichovu 1938, budou z republiky vykázáni ihned, pokud nepodléhají trestnímu stíhání. Výjimku činí osoby, které pracovaly ve prospěch Československa.

To jsou základní zásady, v jejichž rámci bude řešena otázka jinonárodních menšin v Československé republice. Nepochybujeme o tom, že praktické provádění těchto zásad nedá na sebe dlouho čekat a že v našem pohraničí vbrzku zavládnou v ohledu národnostním, hospodářským i bezpečnostním takové poměry, jakých nezbytně potřebuje naše znovuosvobozená republika k své další výstavbě a k svému rozvoji.

— ajh —

Proč „Stráž severu“?

Český tisk v severočeském pohraničí není novinkou. Byl vydáván již za rakousko-uherské monarchie, aby podporoval práci hraničářů a byl jejich mluvčím. Pohraniční české kraje byly násilně germanisovány a tehdejší vládnoucí německé kruhy ztěžovaly každý pokus o národní uvědomění českého lidu.

Český pracovník byl lákán do pohraničí, kde zejména se vzmáhající se industriálisť bylo zapotřebí stále více a více rukou a také hlav, ale česká krev se zde musela ve druhé a někdy již i v první generaci přebarvit na německou. Muži a ženy z českého vnitrozemí — to byla miza do degenerujícího kmene severočeských germanů a nebyl zde proto v přízni uvědoměle národní český tisk. Konfiskace a zastavování českého tisku a persekuce novinářů byly tehdy na denním pořádku. Vzpomeňme jen, jak těžký trest dostal V. Pečes a jeho druhové za tisk letáků v tajné tiskárně v Hluboké u Liberce.

Určité uvolnění nastalo sice po roce 1918, ale i potom měl český tisk v pohraničí stále ještě ráz „menšinářský“. To však, co bylo za 20 let trvání republiky získáno, bylo zničeno v několika dnech po zářijových událostech v roce 1938. Byly také hermeticky uzavřeny hranice mezi t. zv. sudetským územím a zbytkem republiky, takže sem nemohl přicházet ani český tisk z vnitrozemí. Proto je nyní takový hlad po tištěném českém slově a my jen vyhovujeme volání našich hraničářů, když počínáme vydávat český denní list v osvobozeném severočeském pohraničí.

Dali jsme našemu časopisu ne náhodou název „Stráž severu“. Po šesti a půl letech utrpení v hitlerovském otročnictví jsme získali opět svobodu a tu chceme a musíme strážiti. A na strážiti musíme být zejména my v pohraničí! Na podzim roku 1938 se začalo s ukrajováním pásem našeho pohraničí. Tehdy ještě prohlásil Hitler, že nestojí ani o jednoho Čechoslováka a ani ne za půl roku si vzal zbytek českých zemí s čistě českým obyvatelstvem. Nesmí se proto nyní v ničem slevovat. Nesmí zde zůstat žádný nepřítel, i když by si opatřil sebe nevinější zakulkení a proto naše „Stráž severu“.

Jsmo časopisem Národní fronty a tím je náš program a úkol dán i v podrobnostech, ať se již jedná o politiku vnitřní či zahraniční. Budeme mluvčími všech sociálních složek národa, pokud se vrátili do široké Národní fronty Čechů a Slováků. Budeme napomáhat při budování nového, sociálně spravedlivého československého státu. Budeme tlumočníky iniciativních návrhů pro úpravu poměrů v pohraničí, přání a požadavků našich hraničářů.

Jsmo si vědomi toho, jaké oběti byly přineseny, než byla vybojována opět naše svoboda. Oběti těch, kdož pro naše osvobození pracovali a bojovali, ať to byli naši českoslovenští pracovníci v čelě s presidentem Dr. E. Benešem nebo přátelé zahraniční a to zejména Sovětský svaz v čelě s velkým maršálem Stalinem, jsou pro nás příkazem, abychom my sami byli jako pevná a spolehlivá stráž severu.

J. Veverka.

„Vytvořili jsme si pravé soudružské ovzduší“

Jak se z libereckého deníku *Stráž severu* stal týdeník *Cesta míru*

MARTIN GROMAN

Liberecký sociálnědemokratický deník *Stráž severu* ovládli komunisté hned v únoru 1948. Přesto se jim nepodařilo list požadovaným způsobem zglajchšaltovat. Na informace měli monopol, ale chyběli novináři, kteří by jej dovedli účinně naplnit.¹

 Komunistická strana Československa (KSČ) provedla po únoru 1948 zásadní změny snad ve všech oblastech veřejného života a řízení státu. Mimo jiné ostentativně nastolila nový model veřejné komunikace. Jedním z jeho „charakteristických rysů byla snaha maximalizovat kontrolu KSČ nad průběhem mediální komunikace, a izolovat tak občany od závadných informací a orientovat jejich názory žádoucím směrem.“² Přestože se stále ještě můžeme setkat s totalitární představou režimu, který od první chvíle svého mocenského monopolu represí a donucovacími prostředky typu cenzura ovládal média, realita ustavujícího období komunistického režimu u nás byla složitější. Zatímco u centrálních médií jako rozhlas nebo celostátní deníky a týdeníky nemusí být tento vývoj na první pohled patrný, při

pohledu do regionu se vyjeví obraz o poznání problematičtější.

NEJSOU LIDI

O nutnosti rozvinout aparát komunistické strany do té míry, aby dokázal řídit všechny úrovně státu, se na půdě sekretariátu Ústředního výboru (ÚV) KSČ mluvilo už před únorem 1948. Trvalo však několik let, než jako celek nabyl alespoň základní podoby. KSČ sice disponovala regionálními (krajskými, okresními, místními, závodními a uličními) výbory, které v zásadě kopírovaly územně-správní rozdělení státu, nicméně ještě zdaleka nepokrývaly všechny oblasti společnosti tak, jak to centralizovaný model řízení státu jednou politickou stranou vyžadoval. V prvních poúnorových letech za něj de facto odpovídal ústřední aparát

KSČ. Například média „neodpovídala za svoji činnost veřejnosti, nýbrž výhradně KSČ jako rozhodující politické síle a sloužila k prosazování jejích zájmů. Stranickost byla podstatou novinářské činnosti, posláním médií bylo vyvolávat masový souhlas veřejnosti s politikou KSČ.“³

Kontrolu nad sdělovacími prostředky a jejich řízení po únoru 1948 fakticky vykonávalo oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ. Jiná cenzurní praxe nebyla do vzniku Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD) v roce 1953 ustavena. Tiskový odbor zmíněného oddělení vedl Gustav Bareš a jeho lidé dávali redakcím závazné směrnice, hodnotili jejich činnost a měnili jejich vedení. Aparát KSČ rozhodoval o existenci každého periodika, výši nákladu, obsahu i vedoucích funkcích v redakci, měl nad nimi ideovou, ekonomickou i personální moc. V prvních letech komunistického režimu se tak novináři museli řídit kromě příslušných právních norem také konkrétními rozhodnutími vedení KSČ a stranickými dokumenty, které teoreticky vymezovaly socialistickou žurnalistiku. Šéfredaktoři byli tiskovému odboru ÚV KSČ odpovědní za ideově-politický obsah listu.

1 Tento text vznikl na základě autorovy připravované práce *Novináři v linii o řízení regionálních médií po únoru 1948*, kterou v současné době připravuje k vydání nakladatelství Karolinum.

2 KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Portál, Praha 2010, s. 137.

3 Tamtéž, s. 138.

Dopisovatele hledala *Stráž severu* po roce 1948 i v kroužku pionýrských dopisovatelů v Jablonci nad Nisou, *Stráž severu* z 1. dubna 1951 (repro: Národní muzeum)

Právě v oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ vznikl po roce 1949 materiál nazvaný *Úkoly tiskových referentů a komisí*.⁴ Stanovil, že při každém krajském výboru (KV) KSČ má vzniknout tisková komise. V jejím čele stojící tiskový referent měl dohlížet na provádění politiky strany v médiích celého kraje. „*Pečuje o to, aby naše časopisy osvětlovaly všechny důležité problémy, aby řádně prováděly stranické kampaně, aby stoupala jejich úroveň a zlepšovala se jejich úprava.*“⁵

Tiskový referent měl za úkol svolávat porady redaktorů, a to nejen komunistického, ale veškerého tisku, tedy periodik ostatních stran Národní fronty (NF) a dalších povolených organizací (Revolučního odborového

hnutí /ROH/, zájmových či profesních svazů, podnikových listů, církevního, vesnického či kulturního tisku atd.). Na nich měl instruovat novináře, předávat jim direktivy ÚV KSČ a dohlížet na jejich plnění, případně jim přímo diktovat, o čem a jak mají psát. Systém složený z jednotlivců ovšem přestal brzy kapacitně dostát, neboť KSČ na počátku padesátých let de facto přebírala samosprávnou roli státu a jeho orgánů a lidé zaměstnaní v krajských a okresních sekretariátech byli zavaleni reálnými i ideologickými a propagandistickými úkoly spojenými s hlavními kampaněmi, které KSČ v té době vedla – združstevňování, znárodnění, boj proti bývalé

opozici, církvím, politické procesy atd. Než ale v roce 1951 došlo k další úpravě systému řízení regionálních médií, měl centrální aparát KSČ už dostatek konkrétních příkladů místních periodik, která nezvládala svou roli „stranického agitátora a propagátora“ tak, jak od nich vedení strany vyžadovalo. Jedním z takových listů byl i liberecký deník *Stráž severu*.

OD VEVERKY KE GABRIELOVI

Liberecký deník *Reichenberger Zeitung*, vydávaný od roku 1860, přejmenovaný v listopadu 1938 na *Die Zeit*, přestal vycházet v květnu 1945. Vydavatelství bylo vyvlastněno a přejmenovalo se na Cíl. Jeho národním správcem se stal bývalý redaktor *Ještědského obzoru* Josef Veverka, který od voleb v roce 1946 působil také jako poslanec Národního shromáždění za Československou sociální demokracii (ČSSD). Sociální demokraté od 17. května 1945 vydávali v Liberci *Stráž severu*. Nejprve vycházela jako list Národní fronty, ale od 1. května 1946 se stala deníkem krajského výboru sociální demokracie.

Josef Veverka postupně orientoval deník k podpoře pravicového křídla ČSSD. V zásadních tématech československé poválečné politiky – znárodnění, očista společnosti od „kolaborantů a zrádců“ a odsuny německého a maďarského obyvatelstva – list ale de facto podporoval tak jako většina tehdejších periodik politiku první poválečné vlády. Například k bezprostředně poválečným, divokým odsunům německého obyvatelstva a s nimi spojeným excesům a násilnostem se stavěl v podstatě shovívavě.⁶

S Veverkovou redakcí ale odmítli spolupracovat místní komunisté a od jara 1946 v Liberci vydávali svůj deník *Nástup severu*. V květnu 1946 se stal týdeníkem KV KSČ v Liberci,

4 Národní archiv (NA), KSČ-ÚV, f. Ústřední výbor 1945–1989, oddělení kulturně-propagační a ideologické (19/7), a. j. 18, zápisy z porad odboru propagace, 1951 a 1953, nedatovaná zpráva Úkoly tiskových referentů a komisí, s. 91–93.

5 Tamtéž, s. 91.

6 (red): Očista našeho pohraničí započala. *Stráž severu*, 29. 5. 1945, s. 3.

Májová čísla *Stráže severu* z 1. května 1951, 1. května 1948 a 17. května 1951 (repro: Národní muzeum)

redakci vedla Hana Vyškovská, provdaná Mejdrová. Na krajském výboru působili kromě tajemníka odpovědného za práci strany v kraji také agitační a propagační tajemníci. Aby podepřeli své postavení v regionech a ještě více infiltrovali tamní společnost svou ideologií a politickým programem, zaměřili se především na mládež. Liberecký kraj pořádali schůze mládeže spojené s recitací, hudbou a veselící. Vznikaly pracovní brigády mladých na pomoc venkovu, které přicházely do obcí vyzbrojeny patričními transparenty a hesly, ale také kapelou a na závěr brigády pořádaly pro místní lidovou slavnost. Komunisté se snažili proniknout i mezi střední vrstvy, zemědělce nebo vojáky.⁷

K finálnímu střetu mezi Josefem Veverkou a místními komunisty došlo samozřejmě v únoru 1948. V *Důvěrných zprávách*, interním zpravodajském bulletinu, který ÚV KSČ tiskl

v deseti kusech pro potřeby svého nejvyššího aparátu a sestával z hlášení regionálních pracovníků, vyplývá, jak se odvíjel únorový převrat na Liberecku, pokud šlo o nekomunistické strany Národní fronty. Především sociální demokraté podle této zprávy po 25. únoru 1948 ztratili své pozice a hned v následujících dnech přišli o *Stráž severu*. Na první poúnorové zasedání krajského výboru KSČ se dostavili jejich zástupci a vyslovili se pro rychlé spojení své strany se stranou komunistickou.⁸

O poznání složitější to měli místní komunisté s šéfredaktorem Veverkou. Jím vedená redakce patřila k aktivním skupinám mezi novináři sociální demokracie. Liberečtí redaktori si uvědomovali situaci, která v jejich straně rozštěpené mezi křídla Bohumila Laušmana a Zdeňka Fierlingera na přelomu let 1947 a 1948 hrozila. Proto také na konci roku 1947 šéfredaktor naléhavě zval své

novinářské kolegy – spolustraníky na pražskou konferenci sociálně-demokratických novinářů, které se účastnil předseda strany Bohumil Laušman a její generální sekretář Blažej Vilím. Konference řešila mimo jiné neutěšené a v zásadě již tou dobou decimované postavení profesní organizace Sdružení novinářů československé sociální demokracie, které v důsledku nové legislativy povinně sdružující novináře pod ROH, ztrácelo smysl své existence. Pokud novináři chtěli mít při své práci například sociální jistoty, museli vstoupit do komunisty ovládaných odborů.⁹

Stráž severu informovala o vládní krizi v únoru 1948 především s akcentem na její ústavní řešení a podporovala politiky nekomunistických stran. Den po jejím začátku, tedy 21. února, referovala o demisi ministrů za národně socialistickou, lidovou a slovenskou Demokratickou stranu (DS) titulkem *Pravice rozbila schůzi vlády*

7 NA, KSČ-ÚV, f. 19/7, a. j. 392/1, zápisy z porad k tisku, Zápis ze schůze vedoucích krajských kult. prop. komisí a šéfredaktorů krajského tisku, 26. 4. 1946, s. 13.

8 Tamtéž, a. j. 64/1, Důvěrné zprávy, 6. 3. 1948, s. 78.

9 Státní oblastní archiv (SOA) Liberec, f. Stráž severu, 1945–1952, č. 55, JAF č. 878, k. 2, oběžníky, dálnopis, hlášení, Svaz novinářů, platy a dovolené, oběžník, přihlášky od ROH, všichni nuceni vstoupit, 5. 1. 1948.

Předúnorový šéfredaktor *Stráže severu*, sociálnědemokratický novinář a poslanec Josef Veverka (vlevo) (foto: ABS). Na hromadné fotografii jeho nástupce Josef Gabriel (první zleva), který byl v letech 1960–1964 československým vyslancem v Uruguayi, během předávání pověřovacích listin uruguayskému prezidentu Benitu Nardonemu (druhý zleva) (foto: AMZV).

s tím, že „vládní krise je hnána na ostří nože“.¹⁰ Na stejné straně přinesla také text o tom, jak komunisté nehodlají dodržet dohody se sociální demokracií a jak situaci vyostřují především v pražských továrnách.

Ještě večer 25. února krajský akční výbor zbavil Josefa Veverku funkce šéfredaktora *Stráže severu* a na jeho místo dosadil redaktora liberecké pobočky odborářského deníku *Práce*, komunistu Josefa Gabriela. KSČ tak převzala *Stráž severu* do svého tiskového aparátu ještě dříve, než se sloučila se sociální demokracií. Výměnu na postu šéfredaktora oznámil na titulní straně *Stráže severu* už 26. února 1948 svým článkem „Stráž severu Národní frontě a lidu“ předseda KV KSČ v Liberci Jan Harus s tím, že se deník za poslední dva roky odcizil svému účelu sloužit Národní frontě jako celku, a je tedy třeba jej k němu znovu nasměrovat. „Do věci zasáhl nakonec zdravý revoluční instinkt národních mas. [...] Převzetí

listu do rukou Národní fronty uskutecnili dělníci z libereckých závodů.“¹¹

Podle vzpomínek tehdy začínajícího člena redakce, později úspěšného exilového publicisty Jiřího Loewyho, kterého do *Stráže severu* v roce 1947 přivedl právě Veverka, proběhlo převzetí redakce o poznání dramatičtěji. Už v pondělí 23. února večer dostali redaktoři zprávu o chystaném přepadení *Stráže severu* a sekretariátu sociální demokracie v Liberci. S dělníky z tiskárny zatarasili vchody, což ale proti přesile jednotek SNB se samopaly a stovce milicionářů stačit nemohlo. „Vrata vypáchili a vtrhli dovnitř. Vedl je komunistický poslanec Harus, primitiv, ožrala a rváč. Utkvělo mi v paměti, že měl na sobě kožich a na nohou domácí filcové bačkory. Sami po zuby ozbrojeni nás prohledali, jestli nemáme zbraně, ty jsme neměli ani náhodou. [...] Nejprve jsme museli stát čelem ke zdi, ale v obecném zmatku a tlačení se všechno promíchalo. Ještě jsem viděl, jak poslance Veverku

odvádějí nějací chlapi v kožených kabátech, zřejmě estébáci, do ochranné vazby, ale asi za dva dny ho propustili domů. Otevřenými dveřmi Veverkovy kanceláře jsem zahlédl, jak se v šéfredaktorském křesle rozvalila svazácká funkcionářka a položila si triumfálně nohy na stůl,“ vzpomínal na tehdejší dění Loewy.¹²

Den po jmenování otiskl nový šéfredaktor *Stráže severu* Josef Gabriel na titulní straně svůj první úvodník „Tvrdě a důsledně“, ve kterém už hovoří o parlamentní demokracii jako o takzvané a dovozuje, že nesmí být v rozporu s přáním lidu. V únorových událostech roku 1948 pak vidí především šanci napravit, co v květnu 1945 komunisté nedokončili. „Tvrdě a důsledně potrestat a odstranit všechny ty, kteří [...] zklamali. Právě proto, abyste zítra mohli žít radostněji a šťastněji bez obavy o naši budoucnost.“¹³ A o tom, že komunisté v tomto „napravování“ nebudou váhat, svědčí hned vedlejší zpráva o čistce ve Svazu novinářů

10 (ks): Pravice rozbila schůzi vlády. *Stráž severu*, 21. 2. 1948, s. 1.

11 HARUS, Jan: Stráž severu Národní frontě a lidu. *Stráž severu*, 26. 2. 1948, s. 1.

12 LOEWY, Jiří: *Úseky polojasna*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005, s. 141.

13 GABRIEL, Josef: Tvrdě a důsledně. *Stráž severu*, 27. 2. 1948, s. 1.

a o prodemokratických žurnalistech, kteří byli stejně jako Josef Veverka propuštěni z redakcí.

RUDÁ STRÁŽ SEVERU

I když se ze vzpomínek novinářů činných po únoru 1948 může zdát, že mechanismus cenzury a autocenzury, který na ně KSČ aplikovala, rozkryli a naučili se s ním pracovat, je mnohem pravděpodobnější, že v nastalé situaci vedle osobní politické angažovanosti hledali také prostor pro svou profesní i soukromou realizaci.¹⁴ Komunistická strana jim v tom navíc vycházela vstříc; uvědomovala si roli, jakou média v moderní společnosti mají. „Vedoucí komunisté povýšili novináře na nejbližší aktiv strany a redakce považovali za jakési vedlejší pracoviště stranického aparátu. Tato proklamace měla zdůraznit novinářům vymezené poslání a jejich politickou roli v režimu. Spočívala v bezpodmínečné poslušnosti a bezvýhradné povinnosti řídit se oficiální politikou, podporovat ji a zejména fungovat jako důležitý nástroj její realizace.“¹⁵

Zástupkyní nového šéfa deníku Gabriela se záhy po únoru 1948 stala již výše zmíněná redaktorka konkurenčního *Nástupu severu* Hana Vyškovská-Mejdrová dosazená z KV KSČ. Redakci tedy řídili dva ideologicky prověření redaktori, ovšem technický chod deníku nadále zajišťoval Václav Brož, předúnorový editor listu, muž s dlouholetou zkušeností, kterou ani jeden z vedoucích redaktorů v té době neměl. Až na nové vedoucí redakci zatím tvořili předúnoroví spolupracovníci Josefa Veverky, kteří ale byli v následujících měsících odstraňováni či

dobrovolně odcházeli a jejich osudy se pak poměrně lišily. Zatímco jediná předúnorová komunistka v redakci Lýdie Tarantová přešla do pražské *Mladé fronty*, junácký činovník Ivan Mikšovič skončil v roce 1951 v táboře Vojna u Příbrami.

Stráž severu o vývoji v redakci na jaře 1948 pravidelně informovala nejen nadřízený krajský výbor KSČ, ale také tiskový odbor ÚV KSČ – de facto šlo o jakousi dvojí kontrolu. V jedné ze zpráv nejmenovaný pracovník *Stráže severu* informuje o tom, jak se redakce měnila během jara 1948: „*Při převzetí krajským akčním výborem v Liberci byli z jeho redakce odstranění vedle šéfredaktora, Dr. Veverky, všichni redaktori, kteří svým postojem projeví nepřátelské smýšlení vůči lidově demokratické republice. Na svých místech byli ponecháni ti redaktori, kteří otevřeně proti straně ani republice nevystupovali, a u nichž byla naděje, že budou konat dobře své povinnosti.*“¹⁶ Do redakčního kolektivu v roce 1948 přibyli noví členové, například Zdeněk Verner, Karel Pospíšil nebo Karel Smutný, který byl záhy pověřen vedením základní organizace (ZO) KSČ v redakci. Oba posledně jmenovaní byli při svém příchodu do Liberce absolventy jednoměsíční ústřední novinářské školy v Praze.¹⁷ Tato poznámka dává tušit, jak aparát strany připravoval novináře, kterými obsazoval pozice v krajských redakcích, na jejich úkoly po odborné stránce – těm v regionálním tisku musela stačit měsíční novinářská průprava.

Jak ostatně konstatovala hodnotící zpráva tiskového odboru ÚV KSČ o práci redakce *Stráže severu*,

**Představujeme vám nejlepší
dopisovatele Stráže severu**

Mezi našimi občani je i ratovani-
m dopisovateljem, na celou řadu
paravojných dopisovatelů, kteří na-
příklad v rámci vojenských jednotek
dělají. Také dopisovatelé jsou po ná-
stě vnitřními spolupracovníky
vojenských zpravodajských služeb.
Někteří nepřejí, aby soudili: Hlázka,
Mlýnský, Křížek, Křížek, Křížek, Křížek,
Křížek a Jablonec a soudní šelma se
stěžují stále v Základně. Mezi tím
jsou i dopisovatelé, kteří jsou
dopisovateli. Náš tělesní i toho lást
přijde, že přejí dopisovat, se
vyvíjejí, že přejí dopisovat, se
nají. Běží, ale i v ostatních člá-
ncích. Mezi tím jsou i dopisovatelé,
sem, to, že dopisovatelé svých
přijímají a zaslání na všechny
strany. Mezi tím jsou i dopisovatelé,
povíhají, že také jejich ozrůnku
křídla. Mezi tím jsou i dopisovatelé,
přijímají již po všech filiačních
nás, když mluví vna na předání
přijímají. Celý dopisovatel
násil stěží, kde jeho asistují i
násil stěží, kde jeho asistují i
dopisovatelé, kde jeho asistují i
dopisovatelé, kde jeho asistují i

Karel Hložek z hlavních dílen ČSD
v České Lípě

[illegible]

Adolf Svoboda, traktorista STS, Turnov

Z novín a kalbře z čerstvé smetankové stihám jsem abstraktní, jaké jsou plati zmeditaci a dábůst dopředu, jaké jsou kráslí plati a mluvíst Británie plati evropské a dábůst. V práci jsem se rozhodl, že si jistě nověti koncovku. Z též kalbře a mluvíst klasické nověti, mluvíst plati a mluvíst transkrakty, ucelí jsem se mluvíst si mluvíst cílím zmeditaci politicky a vůle dšit se vevatit.

Právě jsem se sál zrelativně dopředu- vevatím a jaké jsou si mluvíst dšitím (šlá- bi se Šedí mluvíst ucelíst dšitím. Vevatím jsem se, že je to mluvíst a právě jsem si nověti, že budu plati plati více a mluvíst evropské budu mluvíst pro- pšit nověti a mluvíst.

Antonín Moravec, zaměstnanec ČSD
v Rumburku

rámon pševádzajúci a realisti náhly, ktoré sa rozhodli, nemali aby sa v Alenčicki schádzali. Nemali ju ani komu nadviesť. Pri nadviesení rečy myslím ja nie: u nejakého dištantného štábu zveru, ktorý by si dávali pravidlá ako a nástrop pri hudební v výtahí socialisti. Je tréba stať sa veľké politické vypravené diktátu, namiešajú aby chceli sa vyjadrovať na kľúčovú slovíčku. Pričom sa vyjadrovať na kľúčovú slovíčku, a nie sa rozhodnúť. V zmysle toho čo ja som mal povedať.

Všetci mi však hovorili všetko ja som a preto ja som sa čisto obrátil na redaktora Strážu zveru. Po ja som náhly veľmi rád, aby táto upravidla nie, tak aby táto slova, ktoré všetci majú na čelí domi. Po ja som juž o pševádzajúci, ale o španielsk. Reklama: má do dopisy odpovedať, vyhodnotiť, alebo zveru. I kľúčoví všetci má dopisy všetkým zveru, domi domi po čase a zveru zveru, ja som

Při prohlídce vleku zločinného
dění od roku 1935 u nás a toho co při-
pravujeme, nedělám si z něj smích,
je vedle své práce a zájdu je mám po-
krovnosti připravit ještě více v našem
zájmu, aby se sociální práce
mnohých lidí při rozvoji té věci, kte-
rá jsou nevědy do sebe, viděl jsem

14 Viz rozhovory vedené na Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (IKSŽ FSV UK) v Praze v rámci semináře Média a společnost v letech 2006 a 2007, např. rozhovory s Dušanem Tomáškem, Janem Petránkem, Miroslavem Síglem a dalšími. Uloženo v Centrum pro mediální studia (CEMES) FSV UK v Praze nebo v archivu autora.

15 KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti 1948–1960, 1. část*. ÚSD AV ČR, Praha 2007, s. 50.

16 NA, KSČ-ÚV, f. 19/7, a. j. 392/2, zápisy z porad o tisku, Zpráva redakce Stráže severu v Liberci pro tiskový odbor ÚV KSČ, patrně listopad 1949, s. 126.

17 Tamtéž.

„redakční kolektiv je velmi mladý, neboť teprve v nedávné době byl doplněn na nynější počet, který je opravdu počtem minimálním. Většina redaktorů před tím ještě v žádném denním listě nepracovala, a proto také organizace práce není tak dokonalá, jako snad v listech se starší tradicí.“¹⁸ Nešlo však o otázku tradice, ale problémem byly malé odborné zkušenosti redaktorů. Od roku 1949 se to vedení deníku rozhodlo řešit tak, že každý měsíc vyslalo jednoho z redaktorů do krajské nebo ústřední politické školy. Krajská trvala šest týdnů, v zásadě šlo nikoli o profesní, ale o ideologické školení.

Nový šéfredaktor Gabriel, stejně jako jeho předchůdce, používal při vedení svého redakčního kolektivu, kromě schůzí a běžné redakční agendy, pravidelné i příležitostné oběžníky. Tyto zachované materiály nabízejí především dobrý vhled do technických detailů práce redakce. Lze z nich také vytušit, jak byli místní novináři na svou práci odborně a profesně připraveni. V jednom z prvních oběžníků musel šéfredaktor mimo jiné nastavit základní principy práce s články a materiály došlými do redakce od dopisovatelů nebo informátorů. Jeho direktiva napovídá, že byl za některé otištěné články kritizován nadřizenými (tedy KV KSČ) a že napříště chtěl mít absolutní přehled o všech připravovaných textech, protože podle něj novináři ještě dostatečně nerozlišují materiály „vhodné“ k otištění. Konkrétně rozporoval několik „nevhodných“ článků, které přišly z filiálních redakcí, a požadoval, aby veškerá tato pošta procházela buď jeho rukama, nebo aby ji viděla aspoň jeho zástupkyně. Ze všech příspěvků tištěných v listě pak měli redaktori za úkol vyškrtávat zmínky o výši platů v místních závodech, aby se tak zamezilo fluktuaci pracovníků.¹⁹

Svaz českých novinářů provádí čistku

Ve Svazu českých novinářů byl ustaven akční výbor, jehož předsedou byl zvolen Vojtěch Dolejší, redaktor Rudého práva, jednatelem Rudolf Kolář, býv. redaktor Svobodného slova, I. místopředsedou Jan Smetáček, redaktor Práva lidu a II. místopředsedou redaktor Lidové demokracie Karel Horalík.

Akční výbor pojednal o poměrech v českém tisku a odsoudil psaní některých redaktorů, kteří v části tisku ostouželi naše spojení a rozvraceli český národ. Provedl také opatření pro očistu Svazu novinářů od těchto redaktorů.

Akční výbor jednomyslně přijal resoluci tohoto znění: Akční výbor Svazu českých novinářů odsuzuje neodpovědné jednání a činy osob, které svým protilidovým postupem se pokusily rozložit jednotu národa a jeho pracujících příslušníků a zmařit tak klidný, demokratický vývoj k socialismu. Akční výbor Svazu českých novinářů je si vědom toho, že kritickou vnitropolitickou situací systematicky připravovalo psaní některých novinářů v redakcích „Obzorů“, „Vývoje“, „Svobodného slova“, „Dneška“, „Svobodné zítřku“, „Národní obrody“, „Slova národa“, „Volného slova“, „Svobodného směru“, „Hlasu lidu“, „Osvobozeného nášince“ a některých dalších časopisů. Tito novináři naprosto opustili zásady pravdivého referování, zkreslovali zahraniční i vnitropolitické zprávy, popuzovali lid proti našemu největšímu spojenci SSSR a zlehčovali a uráželi národy a vlády všech našich slovanských společenství; nedbali přitom nikterak, že tak podkopávají bezpečnost státu a svobodu národa, tak těžce vykoupenou.

Akční výbor Svazu českých novinářů se rozhodl tento nežádoucí a nanejvýš škodlivý stav v našem tisku různým způsobem zakončit tím, že vyloučil s okamžitou plat-

ností z řad členů Svazu českých novinářů jako první tyto škůdce národního a státního celku:

Ivan Herben — Svobodné slovo, dr. Vladimír Minařík — Svobodné slovo, Otomar Zdeněk — Svobodné slovo, Vlastimil Lorenc — Svobodné slovo, Josef Kučera — Svobodné slovo, František Klátůl — Svobodné slovo, Ivan Suk/Suchánek — Svobodné slovo, Vladimír Doležal — Svobodné slovo, Josef Drašner — Slovo národa, Ivan Bambas — Kutnohorský kraj, Pavel Tigríd — Vývoj, Jiří Kovtun — Vývoj, Zdeněk Lederer — Obzory, Karel Votava — Čs. demokracie, Jan J. Lorenc pro články v Dnešku a Svobodných novinách, Ferdinand Peroutka — Svobodné noviny, Eduard Valenta — Svobodné noviny.

Akční výbor Svazu českých novinářů vyzývá všechny odbory svazu, aby ihned vytvořily akční výbory odborů, zamezily ve všech listech, vycházejících v okruhu jejich působnosti, onen škodlivý a nenovinářský způsob psaní a aby oznámily akčnímu výboru Svazu českých novinářů jména reakčních a rozvratných novinářů s návrhem na jejich vyškrtnutí ze seznamu novinářů, neboť není a nemůže být sporu o tom, že velká většina českých novinářů se postavila v jednotě s pracujícím lidem měst i venkova za novou Národní frontu zbavenou zrádců a reakcionářů, za novou vládu Klementa Gottwalda.

Dne 27. února 1948 informovala *Stráž severu* o vyloučení demokratických žurnalistů ze Svazu českých novinářů (repro: Národní muzeum)

Prostřednictvím oběžníků předával šéfredaktor Gabriel redakci také zápisy z redakčních porad, na nichž se rozhodovalo o stěžejních tématech, která bude *Stráž severu* v nadcházejících dnech a týdnech sledovat. Ne náhodou většinou zcela respektovala hlavní kampaně, které právě vedlo agitačně-propagační oddělení krajského aparátu strany.²⁰ Formou oběžníků se organizovala také práce redaktorů při čistě propagandistických akcích. Například jejich spolupráce s agitačními středisky a jednotlivými agitátory před volbami do místní samosprávy v roce

1948, kdy redaktori navštěvovali voliče a agitovali pro komunistickou stranu. Zde už tedy sloužili nejen na poli ideologie a médií, ale doslova v předvolebním boji, i když ten byl po únoru 1948 již kaširovaný. Od této akce si ostatně Josef Gabriel sliboval, že zkušenosti novinářů z terénu bude možné „velmi dobře využít v předvolební propagandě“.²¹

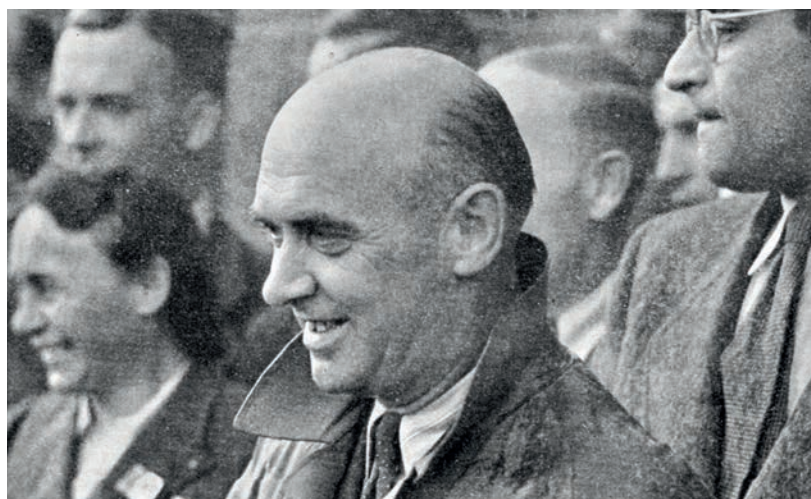
Komunisté začali deník uzpůsobovat své politické linii. Jak spolupráce při tomto vývoji mezi vedením redakce a krajským výborem KSČ vypadala, dává tušit porada s redaktory *Stráže severu*, která se

18 Tamtéž, s. 130.

19 SOA Liberec, f. Stráž severu, 1945–1952, č. 55, JAF č. 878, k. 2, oběžníky, dálnopis, hlášení, dův., Svaz novinářů, platy a dovolené, oběžník Josefa Gabriela z 29. 3. 1948.

20 Tamtéž, oběžník ze společné porady, 8. 6. 1948.

21 Tamtéž, nedatovaný oběžník, patrně z léta 1948.

Prvomájových oslav v Liberci se v roce 1947 zúčastnil také ministr informací Václav Kopecký, poslancem byl právě za tento kraj (foto: SOA Liberec)

konala v tiskovém odboru sekretariátu ÚV KSČ 8. prosince 1949 a na níž byl kromě Josefa Gabriela přítomen také pracovník kulturního a propagačního oddělení ÚV Evžen Spitz a Josef Vaníček, pověřený v ústředním aparátu strany v Praze řízením krajského tisku. Gabriel na úvod popsal, v jakém stavu byla *Stráž severu* po převzetí komunisty a jaké obtíže měla v prvních měsících: „*Neměli jsme řádně vypracovaný redakční plán. Hned z počátku [...] snažili jsme se udržet čtenářskou základnu a postupovali jsme s komerčního hlediska. Když jsme se stali členy KV,²² začali jsme lépe plnit úkoly. Nebyli jsme si však politicky jisti.*“²³

Na Gabrielova slova reagoval Miroslav Sulek, vedoucí krajský tajemník v Liberci a pozdější ředitel ČTK: „*Situace byla taková, že soudruzi ze Stráže severu pracovali sami a že se ale také oni sami nesnažili navázat užší kontakt s KV. I po stránce personální si*

řešili věci sami. Šéfredaktor je v předsednictvu, kde dostává připomínky, ale více nic.“²⁴ Tato jedna z řady schůzek, které tiskový odbor ÚV KSČ svolával s krajskými redakcemi a zástupci jejich vydavatele, krajského výboru KSČ, volně navazovala na zprávu o činnosti *Stráže severu* vypracovanou pro ÚV KSČ a jeho tiskový odbor. Ta konstatuje, že redakce připravuje od druhé poloviny roku 1948 krátkodobé, čtrnáctidenní plány, jež sestavuje vedení redakce (Smutný, Brož a Verner) vždy s příslušným „resortním“ redaktorem. „*Čtrnáctidenní plán se vypracovává zejména podle materiálu získaného na zasedání předsednictva KV KSČ.*“²⁵ Je tedy patrné, že krajský výbor KSČ vykonával nejen přímý dohled v redakci při jejích poradách a přípravě obsahu jednotlivých rubrik, ale také jejich obsah a agendu určoval na jednáních, kterých se účastnil šéfredaktor deníku.²⁶

Během roku 1948 se KV KSČ podařilo dosáhnout toho, co se po roce 1945 vlivem sociálních demokratů a především Josefa Veverky nepovedlo, tedy dostat pod svůj vliv nejčtenější krajský deník s dlouholetou tradicí. Ale protože list musel projít personální proměnou, nezbyvalo krajským komunistickým funkcionářům než řídit jej skrze kontrolu a osobní vliv uplatňovaný na jednotlivé novináře, především na vedoucí členy redakce, aby tak eliminovali případná pochybení proti stranické linii daná malou profesní i politickou zkušeností nových redaktorů.

ÚLOHOU NOVÉHO TISKU JE VYCHOVÁVAT

Ač by se mohlo zdát, že komunisté převzetím *Stráže severu* dostali do rukou účinný nástroj regionální propagandy, skutečnost byla problematictější. Nepracoval totiž od první chvíle po všech stránkách tak, jak od něj KSČ očekávala. V roce 1949 ve *Stráži severu* proběhla inspekce z ÚV KSČ. Provedl ji pracovník aparátu Emil Franěk a o stavu redakce vypracoval podrobnou zprávu. Kromě kritiky, kterou si vedení novin vysloužilo, dává tento materiál tušit mnohé o činnosti redakce na konci čtyřicátých let a také o sledovaném tématu – tedy o tom, jak nadřazené orgány komunistické strany vykonávaly nad médii dohled a jak je úkolovaly.

Autor *Koreferátu o práci Stráže severu* Emil Franěk hned v úvodu píše, že „*nelze říci, že by Stráž severu dobře plnila své poslání.*“²⁷ Dokládá to na úvodnicích, na které tiskový odbor ÚV KSČ kladl zjevné nároky – „*úvodník má být vůdčím článkem.*“ *Stráž severu* namísto toho v období od

²² Míněno je převzetí deníku *Stráž severu* pod KV KSČ, tedy změna vydavatele z Národní fronty na krajský výbor KSČ.

²³ NA, KSČ-ÚV, f. 19/7, a. j. 392/1, zápisy z porad o tisku, Zápis o poradě s krajským deníkem KSČ *Stráž severu*, 8. 12. 1949, s. 67.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ NA, KSČ-ÚV, f. 19/7, a. j. 392/2, zápisy z porad o tisku, Zpráva redakce *Stráže severu* v Liberci pro tiskový odbor ÚV KSČ, patrně listopad 1949, s. 128.

²⁶ Tamtéž, s. 131.

²⁷ NA, KSČ-ÚV, f. 19/7, a. j. 392/2, zápisy z porad o tisku, *Koreferát o práci Stráže severu* (s. Franěk), patrně listopad 1949, s. 111.

15. října do 15. listopadu 1949 otiskla devětkrát projevy funkcionářů, jedno usnesení KV KSČ a různé „všeobecně psané informativní statě“. Úvodník jako takový, který by se dotýkal věcí kraje a splňoval na něj kladené nároky, otiskl deník jenom šestkrát.

Dále Franěk vytýkal Stráži severu, že zahrnuje čtenáře strohými informacemi o velkém množství závazků, aniž by tyto podklady nějak zpracovala či analyzovala. „Obvykle je taková zpráva uvedena a zakončena několika všeobecnými frázemi.“²⁸ Redaktory také kritizoval za stereotypnost textů, informací i titulků. „Úloha tisku nového typu není jen zpravodajská – ačkoli ani tuto funkci nemůže plnit tak jako dosud Stráž severu. Úlohou tisku nového typu je kromě toho – a především – vést, vychovávat, probouzet nové metody práce, nový postoj k práci atd. To ale znamená, že je nutno uniknout pod povrchní problémů,“ psal Franěk.²⁹ Namísto informací by podle něj měli novináři více než na čísla a závazky hledět na rozvíjení průmyslu, na spolupráci s techniky, s vývojem technologií, hledat rezervy ve využití závodů a podobně. Měli by být hybateli vývoje, a ne ho jen zaznamenávat, měli by fungovat jako styčný bod mezi tím, co KSČ od průmyslu požaduje a kam jej chce dovést, a těmi, kteří to v konkrétních podnicích mohou realizovat.³⁰

Stejně pasivně se podle Fraňka Stráž severu stavěla k „otázce kritiky a sebekritiky“, což byl na konci čtyřicátých let minulého století často používaný nástroj ovládnutí členské základny politických stran či veřejných institucí. Kritika a sebekritika neměla plnit jen ostrakizující funkci, ale v ideálním případě tam, kde to KSČ považovala za vhodné a svým zájmům prospěšné, připravit prostor k promyšlení dalšího vývoje

a napravení chyb, ale také jako specifické a materialistické odpuštění „hříchů“ vůči straně. Působila ale často přesně opačně a zůstala po celé ustávající období komunistické diktatury spíše utopickou představou o myšlení komunistických funkcionářů.

Ani Stráž severu nevyužívala možnosti kritiky a sebekritiky naplno a žádoucím způsobem. Často podle Fraňka sklouzávala k povýšenému peskování ředitelů místních fabrik či předsedů družstev, ale to bylo vše. V říjnu 1949 například uveřejnila článek „Závody, které musí bezpodmínečně přidat“. Jmenovala v něm dvacet závodů v Libereckém kraji, které neplnily plán. Podle autora kritiky stačilo autorovi, že svůj výčet neprogresivních podniků uzavřel všeobecnou frází o nutnosti nápravy. „Taková kritika nepomáhá a může naopak spíše uškodit.“³¹ Stranické centrum od svých regionálních periodik očekávalo aktivní přístup k budování nové ideologie a státního i hospodářského systému. Této podpory se mu však často nedostávalo – jednak na to nestačili redaktori, jednak uvnitř aparátu KSČ mělo paralyzující efekt to, že nižší složky očekávaly přesnou direktivu z centra či od své nadřízené instituce.

Materiál předložený Emilem Fraňkem na ÚV KSČ si všiml také „otázkou zajímavosti a čtivosti“ deníku a konstatoval, že Stráž severu zaostává i v těchto parametrech. „Zvláště v neděli uveřejňuje list reportáže. Ty se však svými výrazovými prostředky jen málo odlišují od ostatních textů. Jejich témata jsou volena náhodně, reportáže jsou často rozvláčné, nemají vůbec stavbu, jejich jazyk je špatné úrovně. Někdy se v nich objevuje zbytečně nabubřelý tón jako v reportáži s velikým názvem Čest vaší práci, soudruzi!“³² Po těchto slovech následoval výčet konkrétních

pochybení, jako například upozornění na neodborně, ale ideologicky zapáleně napsaný článek o Říjnové revoluci roku 1917, a na závěr konstatování, že Stráž severu v podobě, v jaké na podzim roku 1949 vycházela, „nepomáhá straně vést komunisty i nečleny [komunistické strany], řídit celý život kraje.“

S kritickým materiálem Emila Fraňka na adresu Stráže severu byli nejprve seznámeni její redaktori a jejich reakce zaznamenané v následující diskusi pak dostali pracovníci aparátu KSČ jako přílohu k předloženému referátu. Jako první se vyjádřil redaktor Karel Smutný, který osvětlil důvody, jak k jednotlivým chybám došlo. Z jeho slov je patrné jednak to, že stačilo, aby novinář umístil zásadní text, kam neměl, a už v redakci nebyl, a jednak to, že část redaktorů, kteří na konci čtyřicátých let stranický tisk tvořili, byla vedena spíše entuziasmem, který ve výsledku situaci komunistické straně spíše komplikoval: „Co se týče úrovně reportáží, dělá je [soudruh] Pospíšil. Několikrát jsme ho již upozornili na nedostatky a zvláště reportáž o čokoládovně jsme kritisovali. Právě tak chyby ideologické. Zavinil je s. Křivánek, o kterém jsme také mluvili, že má velký elán, ale že není sebekritický, zvláště co se týká zahraniční politiky. Film a zahraniční politiku dělala [soudružka] Šimerdová, která už u nás není, protože dala Stalínův dopis Pieckovi na druhou stranu. Nyní to dělá s. Hodaňová. Co se týká kritiky, té jsme nepoužívali vůbec. Dělali jsme noviny tak, abychom zaplnili stránky.“³³ Na jeho slova navázal redaktor Zdeněk Verner, který vysvětlil, proč není v silách Stráže severu, aby pouze nezaznamenávala závazky a plány, proč nemůže své materiály zpracovávat hlouběji a podrobněji. „Já vím, že když něco objevíme, že to mám

28 Tamtéž, s. 112.

29 Tamtéž, s. 113.

30 Tamtéž.

31 Tamtéž, s. 115.

32 Tamtéž, s. 119.

33 Tamtéž, s. 122.

zaznamenat a druhý den vzít auto, jet do továrny a všechno rozpitvat. Ale to znamená vrátit se až v 15 hodin a kdo za mne udělá první stranu? Nebo se vrátím až v 6 hodin večer a musím v rychlosti blesku udělat článek – a jak ho mohu projednat? Nedostatky myslím spočívají v tom, že máme málo lidí.“³⁴

Na závěr vystoupil šéfredaktor Josef Gabriel, který rovnou přiznal, že teprve ve stranické škole si uvědomil, jak špatně list funguje. Zásadní byl ale poslední příspěvek diskuse, projev pracovníka tiskového odboru ÚV KSČ Evžena Spitze, který otevřel cestu k přeměně *Stráž severu* z deníku na týdeník. Podle něj „je třeba si uvědomit, že za dnešního stavu nebude možné kádrově zajistit *Stráž severu* tak, aby byla dobrým deníkem“.³⁵ Toto vyjádření vyvolalo bouřlivou reakci a redaktoři *Stráž severu* změnu svého listu z deníku na týdeník odmítli.

NA CESTĚ MÍRU

Po projednání koreferátu a po diskusi redaktorů *Stráž severu* s pracovníky krajského i ústředního aparátu následovala schůzka vedení redakce na tiskovém odboru ÚV KSČ v Praze 8. prosince 1949.³⁶ Věnovala se vysvětlení špatné spolupráce redakce s krajem, o změně listu na týdeník nepadlo už ani slovo. Zástupci ÚV KSČ se při tomto jednání podle zápisu zdrželi jakýchkoli prohlášení. Nastíněnou, de facto interní diskusi nad hodnocením *Stráž severu* ovšem celá věc nekončila.

V roce 1950 následovala kritika deníku také na stránkách stranické revue *Funkcionář*. Ta dne 25. ledna otiskla článek *Nízká úroveň Stráž severu*.

Text není signován, z jeho obsahu i formulací je ale zjevné, že vycházel ze zjištění, argumentů i stylistiky Fraňkova koreferátu či jej přímo kopíroval. Článek není již jen konkrétní kritikou určenou pro příslušný odbor ÚV či KV KSČ a pro redakci *Stráž severu*, ale pro širší publikum funkcionářů KSČ, měl sloužit jako návod, jak se „chybám“ *Stráž severu* vyhnout. Text tedy v sobě nese četné výroky ustavující roli regionálního stranického tisku, jak si ji představovalo vedení KSČ: „Krajský tisk je mimořádně významnou, avšak ještě nedostatečně oceňovanou a využívanou zbraní strany. Je třeba v něm vidět neobyčejně účinný, ustavičně působící nástroj, který má krajský výbor k přesvědčování a výchově, organizování a vedení komunistů a nečlenů.“³⁷ *Stráž severu*, stejně jako další krajské deníky a týdeníky, „má straně pomáhat řídit všechny politický, hospodářský i kulturní život v kraji. Silou tištěného slova má především působit k plnění velkých budovatelských úkolů.“³⁸

Kritika otištěná ve *Funkcionáři* se dále odvolávala na Leninova slova, že je nutné „změnit tisk z orgánu věnujícího se převážně sdělování politických novinek dne na seriózní orgán ekonomické výchovy mas“.³⁹ *Stráž severu* ale prý pochopila tato slova špatně a omezila se na výčty výsledků průmyslových závodů, a zůstávala tak na „povrchu problémů“. Krajské listy se měly stát platformou, ze které by se pracovníci kraje i ústředního aparátu KSČ dozvídali o konkrétních problémech a případně i jednotlivcích, kteří mají tyto problémy na svědomí. „Jen otevřené potírání nešvarů, ostrá bolševická kritika může přispívat k zjednání

pořádku a získat krajskému tisku ještě větší důvěru pracujících. Tisk nového typu není pracujícím jenom čten, ale také vytvářen. Je třeba zdůraznit, že právě krajský tisk může a má věnovat většinu obsahu příspěvkům externích spolupracovníků a dopisům svých čtenářů.“⁴⁰ Práci s dopisovateli a s dopisy čtenářů se v kritickém textu na stránkách *Funkcionáře* dostalo vůbec velké množství prostoru. Tato rovina novinářské práce byla pro vedení ÚV KSČ ve vztahu k regionálním listům zásadní.⁴¹

Článek *Nízká úroveň Stráž severu* nezůstal bez odezvy. V následujícím čísle *Funkcionáře* na něj kolektivním textem reagovala redakce *Stráž severu*. Kritice dala za pravdu a slíbila, že zvýší profesionální úroveň redaktorů.⁴² Ti se také napříště měli vydávat více do svého regionu, dostávat se častěji do kontaktu s dělníky a zemědělci, ale především s funkcionáři a sekretariátem krajského i okresních výborů komunistické strany. Více se také měli zapojit do tzv. stranického života, navštěvovat schůze základních organizací v závodech, vesnicích i ve městech, aby tak zvýšili svou ideologickou úroveň.⁴³ Navíc redakce dospěla k rozhodnutí (na poměry deníku poněkud absurdnímu), že každé číslo bude mít vysázeno den dopředu, aby redaktoři mohli dostatečně zkontrolovat texty a podrobit je kritice.

Redakce *Funkcionáře* k tomu dodala, že by *Stráž severu* měla kritiku i svou odpověď na ni uveřejnit na svých stránkách, „aby tak ukázala opravdu bolševický postoj ke kritice svých nedostatků“.⁴⁴ Stalo se tak 30. března 1950, kdy *Stráž severu* své

34 Tamtéž.

35 Tamtéž, s. 123.

36 NA, KSČ-ÚV, f. 19/7, a. j. 392/1, zápisy z porad o tisku, Zápis o poradě s krajským deníkem KSČ *Stráž severu*, 8. 12. 1949, s. 67.

37 (red): *Nízká úroveň Stráž severu. Funkcionář*, 25. 1. 1950, s. 89–90.

38 Tamtéž.

39 Tamtéž.

40 Tamtéž.

41 Tamtéž.

42 (red): Ohlas kritiky *Stráž severu. Funkcionář*, 7. 3. 1950, s. 238–239.

43 Tamtéž.

44 Tamtéž.

kritice věnovala celou čtvrtou stranu. Přetiskla text článku z *Funkcionáře* i svou odpověď a s téměř měsíčním odstupem kritiku okomentovala redakčním textem podepsaným Josefem Gabrielem a Karlem Smutným, předsedou ZO KSČ. Vzala přitom zpět svá slova o slabém personálním obsazení. „V takové formulaci totiž tkví nebezpečí, že pokud nebude redakce posílána alespoň jedním novým redaktorem, budou moci její pracovníci stále nalézat omluvy pro případné nedostatky ve své práci, svalovat je na objektivní potíže, místo aby je hledali především v sobě, ve svém způsobu práce.“⁴⁵

V závěru pak Gabriel a Smutný poděkovali tiskovému odboru ÚV KSČ za jeho kritiku, „radu a pomoc, jak se máme přístě našich chyb vyvarovat. Vytvořili jsme si v redakci pravé soudružské ovzduší vzájemné důvěry jednoho k druhému, spojení společnou vůlí dělat každý podle svých sil co nejlépe uloženou práci, a tak co nejlépe sloužit [komunistické] straně a dělnické třídě, jejímž je strana štábem a předním organizovaným předvojem.“⁴⁶

Ani tímto bezprecedentním pokolením sebe sama před politickou mocí – z hlediska novinářské nezávislosti obvyklé v demokratických poměrech – ovšem celý případ kritiky *Stráže severu* neskončil. V následujících měsících se k ní v dalších číslech *Funkcionáře* vyjádřily také redakce jiných krajských listů – olomoucké *Stráže lidu* nebo *Jihočeské pravdy*. Ve svých ohlasech jednoznačně podporovaly kritický text z *Funkcionáře* a de facto vyjmenovávaly, kde se stejných chyb jako *Stráž severu* dopouští také jejich redakce a jak s tímto faktem naloží.⁴⁷ Kritika *Stráže severu* na stránkách *Funkcionáře* v prvních měsících roku 1950 tedy splnila svou roli – přiměla, alespoň formálně, ostatní regionální či lokální periodika, aby se vymezila vůči požadavkům ÚV KSČ demonstrovaným negativní formou kritiky na adresu

Zahraniční dopisovatelé Stráže severu:

Marie Burešová dopisuje z Londýna, odkud každé neštědře čtete i reportážní záběry redaktora Josefa Bělina.

Fedor Maslov ze Stockholmu seznamuje naše čtenáře s životem v současném Švédsku.

Josef Tondl z Kapského Města píše veselé poznatky z Jižní Afriky. Odjíždí právě do Austrálie.

Joseph Ducène z La Louvière nám pravidelně píše zajímavé články ze své vlasti, Belgie.

Roggerio Duarte nám dopisuje z Portugalska, země, o níž toho dnes mnoho jinak nevíme.

Jaakov Safir z Tel Avivu umí česky, německy, italsky, arabsky, hebrejsky, anglicky, rusky a píše z Palestiny.

Na Vánoce roku 1947 přinesla *Stráž severu* celostránkový materiál o činnosti své redakce. Představila také zahraniční spolupracovníky listu. *Stráž severu* z 25. prosince 1947 (repro: Národní muzeum)

45 GABRIEL, Josef – SMUTNÝ, Karel: Sebekritikou k nápravě. *Stráž severu*, 30. 3. 1950, s. 4.

46 Tamtéž.

47 Ohlas kritiky *Stráže severu*. *Funkcionář*, 24. 3. 1950, s. 314–315.

odděl. port.

Myšlíte Tatry? Je to daleká Gronsko, které zjevně nepostrádá romantických míst, která přitahují svou divokou krásou. Jenže Gronsko je daleko a při pohledu na zajímavý snímek, si musíme přiznat, že u nás je krása našich hor stejně přitazlivá.

Stráž severu Národní frontě a lidu

Převzato ze zvláštního vydání Stráže severu

Je tomu právě dvě leta, co Stráž severu byla odčleněna svému původnímu posláním. Dvě leta trval tento skutečnost protiprávní stav. List, který byl původně založen jako deník Národní fronty a měl ji sloužit přetvářením solidarity a porozumění jako kolektivní propagátor a organizátor ve výstavbě pohrančí, mrozevčetně se svému poslání. Na místo toho byl však celé dva roky konvulzní a naprosto marné její zkušebky celé Národní fronty, aby list byl vrácen svému původnímu účelu. Takový stav užito není jak komunisticí, tak i sociálně demokraticí příslušníci spolu se všemi ostatními postivitelnými hranicemi. Vždyť téměř každý den byl stávkou proti své neviditelnosti usupřování. V těchto oduševnělých dnech pro bezpečnost republiky a celého národa, se stala současná situace dělo

neudržetelnou. Snahou o zvrácení vymožeností naší květinové revoluce a ohrožení národního vývoje k socialismu, byl důležitý rámec konce. Do věci našel nakonec náležitý rozhodnutí instinkt národních mas. Věra k večerním hodinám usnel se krajský akční výbor Národní fronty trávit list svému původnímu poslání a převést jej do vlastních rukou. Akční výbor při svém prvním zasedání shrnul také dr. J. Veverku k funkci šéfredaktora listu a pověřil touto funkcí soudruha Josefa Gabriela. Převzetí listu do rukou Národní fronty skutečností dělení z libereckých zpravodajů. Větin, se Stráž severu bude dohrát a důležitým jevyemžem za legu. Ji krásnější život v našem pohrančí a na této dráze ji přej mnoho zdaru.

J. Jan Harus.

Nová vláda

Ústřední orgán krajského akčního výboru Národní fronty

Nová vláda Národní fronty ustavena

President republiky dr. Edvard Beneš, přijal ve středu 25. února v 16.30 h. v přízemní kanc. Soudního a vědeckoho odboru předsedy prezidentovy kanceláře dr. Jana Jiny Jankovského Klementa Gottwald a oznámil mu, si přijímá demisi, když ministr strany nár. soc. a ministr za stranu lidovou a členů slovenské republiky. Dále pan prezident sdělil, že ve středu pošli demisi také zastupitel soc. dem. námitky. Předsedy vlády Tymej a ministři výživ. V. Majer, a za rovněž jistí demisi přijal. Současně pan

ministr oznámil předsedovi vlády, že přijímá návrh na rekonstrukci nové vlády a za nové její členy, v níž předsedou zůstává Klement Gottwald, jeho náměstký předsedy vlády pos. Ant. Zápotocký a předseda č. soc. dem. Buchm. Lausman, ministr zahraničního obchodu pos. dr. Antonín Gregor, ministr školství a osvety pos. dr. Z. Nejedlý, ministr spravedlnosti dr. Alex. Čepelka, ministr průmyslu je pos. Z. Fierlinger, ministr vnitřního obchodu pos. Krajič, ministr dopravy pos. a místopředseda

sesta ÚNS Alois Petr, ministr pošt pos. dr. Alois Neuman, ministr soc. péče Evžen Erben, ministr zdravotnictví pos. Josef Flajhar, ministr výživ pos. Ing. Lumia Jankovská, ministr techniky dr. Ing. E. Siechta, ministr strojírenství a leteckého pos. dr. Vavro Šrám a státním tajemníkem v ministerstvu národní obrany pos. a místopředseda ÚNS dr. Jan Ševčík, členové vlády, kteří demisi nepodali, zůstali ve svých dosavadních funkcích, pokud nebyli pověřeni správou jiných ministerstev rozstřed.

Za důslednou očistu a přešetření všech veřejných funkcí nářá

Akční výbory Národní fronty se ujímají moci

Liberec (Hv) — Akční výbory Národní fronty staly se skutečností. Teprve před několika dny byla vláda k jejich ustavení a již dnes najde stáží v pohraničí místo nebo místo, kde by nebyl usazen akční výbor. Lidé dobrá vůle se našli. Sdělí se v orgánu, který znamená ohrožení myšlenky Národní fronty. Skutečnostem nám ukazuje, že je třeba být dost ve všech politických stranách. Akční výbory ujímají se vlády iniciativy a zaručují, že i po době přechodu vlastní krize se nepodaří nikomu zneužít důstojnosti k rozrušení plynného chodu zasedávání a dopravy a je náde nedočká křikem, který by ohrozil bezpečnost občanskou.

Akční výbory provádějí očistu.

Akční výbory napravují rychle to, co bylo zanedbáno v době, kdy na vedoucích místech naší správy stáli lidé, kteří trpěli ba někdy dokonce i podporovali záškodnickou a reakční elementy. Tak na př. varšavské akční výbory očistí a dovedou k dosavadním funkcím věř. komise politické správy dr. Zoloudka, prvního místopředsedu akčního výboru pos. dr. J. Jan Harus.

Velkém Valčíkové, Nadějí, Jablonkem, Počárně, Bratřích, Horní Světlé, Plynárenské, Janovicích, Jitřově a Dolním Sedle.

Denně hlásá se další občané nebo zastupitel politických složek, kteří se hlásí ke spolupráci. Větin, je se akčním výborem vlády vyloučen v největší míře vlnění obzírati a vyřelit je tak, jak tomu vlnění vlády lidé, jehož akční výbory požádají.

Akční výbory v Turnově převzaly do vlastnictví týmber Polzeřské listy jako orgán okresního akčního výboru. Předsedou byl zvolen ppl. Havlík za SNR. I. místopředsedou Karel Bičák, učiteli, za soc. dem. 2. místopředseda Jaroslav Petera, za nár. soc. a jednatelem Oldřich Pele za OR. Na Turnovsku bylo zřízeno celkem 10 akčních výborů. Akční výbory Národní fronty se usneli vyřadit dosavadního předsedu ONV Pravoslava Šrobora k podání demisie a jeho funkci převzeme 1. místopředseda František Benčík. OR. při svém zjednotění převzal svého předsedu Anděla k resignaci pro své neodpovědné a neobdobné chování. Dosavadní

ROČNÍK IV. ČÍSLO 4
LIBEREC, ČTVRTEK 28. ÚNORA 1948

150 Kč

Konec vládní krize oznámila *Stráž severu* 26. února 1948. Vlevo úvodník poválečného předsedy KV KSČ Jana Haruse o tom, že krajský akční výbor Národní fronty převzal liberecký deník „do svých rukou“. (repro: Národní muzeum)

Strážce severu a upozornila tak redakce, jak mají pracovat a jaký způsob novinářské práce je v tomto období podle vedení KSČ žádoucí.

Celý případ s kritikou *Stráže severu* měl pak ještě jednu, poslední dohru, a to v podobě otevřené úvahy o přeměně deníku na týdeník v roce 1949. Když v listu nedošlo navzdory všem ujištěním z března 1950 k zásadním změnám, došlo téměř na den přesně čtyři roky po únorovém převratu, 28. února 1952, ke změně *Stráže severu* z deníku na týdeník krajského výboru KSČ v Liberci pod novým názvem *Cesta míru*. KSČ tak patrně kromě řešení z jejího pohledu neuspokojivého stavu listu chtěla demonstrovat také změnu své politiky vůči pohraničním

regionům – sever již nebylo třeba chránit, nyní se dal na cestu míru, od obrany k budování. Podle oficiálního stanoviska redakce ale změna nastala „v důsledku celkových úprav ve vydávání stranického tisku“.⁴⁸ Nový týdeník *Cesta míru* měl pak „seznamovat čtenáře s životem našeho kraje v závodech, na vesnici a na ostatních pracovištích“.⁴⁹ Redakce se po této změně navíc přestěhovala z tradičního sídla libereckých novin v Panské ulici blíže k těm, kteří měli na její úroveň v budoucnu dohlížet a o kterých měl nový týdeník především referovat, tedy do budovy krajského sekretariátu KSČ na tehdejší Stalinově třídě.

A aby předplatitelé nepřišli o denní tisk a také se jim dostalo žádané

ideologické orientace, našli od března 1952 ve svých schránkách *Rudé právo*.

MARTIN GROMAN (1976)
vystudoval mediální studia
na FSV UK v Praze, kde
dnes také přednáší,
stejně jako na Metropolitní
univerzitě v Praze.

Zabývá se především levicovými novináři a řízením tisku v ustavujícím období komunistického režimu. Je také předsedou Společnosti Ferdinanda Peroutky a spolu s Michalem Stehlikem autor podcastu *Přepište dějiny*.

48 (red): Cesta míru. *Stráž severu*, 28. 10. 1952, s. 1.

49 Tamtéž.